

Papp Z. Attila

Földem, földem, te Székely

Nem új gondolat, hogy nem a cél a fontos, hanem az út, avagy az úton-levés. A turista mindig jóhiszemű, hisz ő idegen, de kíváncsi, őt nem muszáj komolyan venni, de azért illik kedvesen kommunikálni vele. A turistával mosolygósan ki lehet baszni, ha legközelebb nem is tér vissza, máshonnan csak felbukkan egy másik turista, akivel ugyanolyan mosolygós tevékenységet lehet folytatni. Két turista ugyanis sosem tol ki egymással, ha netán ez megtörténne, az egyik minden bizonnyal nem nevezhető turistának, mert komolyan vette a másikkal történt találkozást. A turista úton van, érdeklődik, mosolyog, de sosem veszi komolyan a felbukkanó helyzeteket. Ő nem akar problémákat megoldani (például nem lop), legfeljebb csak elgondolkodik egyes *megtörténéseken*. Önmagába kíván mindent elraktározni, és sosem utazik bőrönddel.

Miután a tér és idő fogalmai relativizálódtak, illetve globális praktikáink során eltűntek, egy adott tájon turista már nemcsak az idegen(földi) lehet, hanem egy bennszülött is. Szülőföldön turistának lenni egyáltalán nem lehetetlenség, legalábbis annyira nem, amennyire elképzelhető az otthonosság egy idegen világban. Ezek a hagyományostól száznolcvan-, pontosabban százkilencvenhétben kicsavart állapotok katalizálják a gondolatteremtő rácsodálkozás folyamatát, elősegítik a *kint is-bent is*, vagy ami ugyanaz, a *se nem bent-se nem kint* excitáló jelenlétét.

Turista számára a földet, szülőföldet szeretni körülbelül olyan perverzió, mint a nekrofilia, a gyökereket szeretni legjobb esetben is egy vegetáriánus attitűdöt feltételez. Turista ugyanakkor azt is tisztán látja, hogy az anyaföldhöz való vonzalom, az előbb említett tulajdonságok mellett, még Oedipus-komplexust is takar. A nemzet, a nemzetiség is pusztán szervezet, orgánum kérdése. Amikor ezekre hivatkoznak, ennek nevében cselekszenek, olyankor mintegy spontánul ama háttáji szörképletek megmerevednek, de mivel az ilyen típusú cselekvések általában nem meztelenül szoktak történni, az előbb érzékeltetett szervi átváltozásokat nagyon kevesen veszik észre.

E bevezető után vizsgáljunk meg közelebről néhány olyan székelyföldi jelenséget, amelyekkel naponta találkozhatunk, természetesen ha van ehhez kellő bátorságunk.

1. A por

A por pimasz, mindenütt ott van. Egyes tájakon sikeresen védekeznek ellene, megakadályozzák omniprezenciális letelepedését. De ez csak bizonyos tájakon van így, rácsodálkozásaim táján a por oly mértékben elterjedt, hogy szinte senki sem veszi észre.

A por terjeszkedik, aszfaltot, autót, kanalakat, szőnyeget, emberi tüdőt kíván kedvesen, ám észrevétlenül belepni. Az okos por(szem) olyan, akár az érzékelés: akkor van, amikor nincs, és akkor nincs, amikor van. Röviden: a por settenkedve nyomul, ám a turisták tekintete igencsak edzett, ők sok utazásaik alapján azt is észreveszik az egyes tájakon, ami nincsen ott. Ami ott van, azt persze nehezebb a szemhatárból kiiktatni.

A por az élet és halál jelzése egyidőben ("Porból lettél s porrá leszel"). Por akkor is képződik, ha valamit építenek, de akkor is termelődik, ha valamit romokká ítélnék. A porszemcsék a szilárd, kompakt anyag gyerekei, a komplexitás halálának szét- és ellebegő következményei.

A por azonban nemcsak az élet és halál, hanem egyszerűen a létezés jelzése is. Olyan civilizációs objektumok környékén, mint például a városok belterein akkor is érzékelhetővé válik, ha történetesen nem történik semmi (sem születés, sem elhalás). Így a port felfoghatjuk mint pusztán a közösségi együttélésből adódó mindennapi (el)használat termékét. A por van.

Turista azt a kérdést akarja megválaszolni, miért van az, hogy bizonyos emberi tájakon a por jelenvalóbb, mint máshol. Pontosabban: mivel magyarázható, hogy vizsgálódásom táján sokkal több por van, mint másutt? Pedig e vidéken sem építenek, rombolnak többet, mint máshol. Vagy lehetséges, hogy az előbb említett mindennapi használat intenzívebb? Végül az alábbi historikus geo-matematikai jellegű magyarázat kínálkozott a legmeggyőzőbbnek.

A por a szikla selymes ellentéte. Írva vagyon közéneklésre szánt dalszövegben is, hogy ott, ahol már maroknyi székely összegyűl por (f)akad. Földem, melyre e gondolatok nagyrészt vonatkoznak, azért oly poros, mert ott *legalább* egy csokornyai székely összegyűlt együttélés céljából.

2. A technika

A székely előtagú földön is felütötte fejét a technika. A jelen itt is teleologikusan közelít a jövőhöz, és meghosszabbítja az embert technika létrehozása révén. Az emberek már itt sem rónak (pedig ebben elég jók voltak), hanem írnak, vagy, és ez már a nagyon feszes jelenben van, ujj-izommozgatás és a tekintet képernyőre szegeződése által texteket szőnek falvédők helyett.

Turistaként a technikára is rá kell csodálkozni, és a kézenfekvő (önmagától feltáruló) összehasonlításokat meg kell tenni. E tájakon a mintaszerű (idegen?) technikából mint/haszerű (saját?) technika válik. Az import során egy alig hallható és látható hang is belopózkodott, és ennek veszélyes, kellemetlen következményei lettek. A technika általános átalakulása, az ember fizikai ereje felhasználásának kikapcsolása mellett, a sebesség növekedése, a téridő-textília (e kifejezést Tillman J. A.-tól loptam, kösz) eltűnése, a csend, a kényelmesség és biztonság érzetének növekedése, valamint a látványosság csökkenése irányába mutat. A technikai szerkentyűk bensőjükben bonyolultabbakká, használatuk szintjén pedig könnyedé válnak. A minta-technika elrejti bensőjét, és csábítóan felkínálja önmagát használatra, a boldog együttélés virtualitásával kecsegtet.

Földemen, mely székely, a mintha-technika elterjedésével találkozik a turista. A mintha-technika nem nélkülözi az ember fizikai erőnlétét, kényelmessége, biztonsága megkérdőjelezhető, nem rejti el önmagát, hanem gyakran olyan ízléstelenül tárja föl bensejét, mint például baleset során autó a fényes tető alatt lüktető, gőzölgő motorházát. Az e tájon használatos technika szeret gátlástalanul őszinte lenni és pőrén megmutatkozni. A mintha-technika öngerjesztő és további mintha-technikákkal próbálja álcázni önmagát, holott ezáltal még inkább nyilvánvalóvá teszi mintha jellegét.

Mondandóm alátámasztására rengeteg példát találhatnánk, így csak jelzésszerű élethelyzeteket sorakoztatok fel: hideg ködben drappszínű 1300-as Dacia személygépkocsi két ember (székely) általi tolása: az egyik fél kézzel a kormányba kapaszkodva az autó mellett, a másik az autó farának két kézzel nekitüremkedve; fürdőszobai vízcsap fölötti csempék leverve sötét csövek megtekintése céljából; (városi dolog:) tömbház felső szintje télvíz idején történő beázása barlangi cseppenős hangulat felidézésével egyetemben; egyes őselemek, mint például a tűz és víz cseppfolyós állapotú ritka találkozása (részleteket az ún. Melegvíz-

programokból tudhatunk meg); egy telefonszám többszöri tárcsázása (tekerése) fizikai erőbefektetés hasznosításával és éteri zajok hallgatásával egyetemben; jellegzetes szagúra összegyűrt 1000 lejes bankjegy; személyeket szállító vagonok előtti Diesel-mozdonyok gyakori és hosszas farkasszemezése hargitai fenyvesekkel az utazási időtartam meghosszabbítása céljából; félhomályos remegő lift.

A példákat tovább folytathatnám, de ehelyett inkább az olvasóra bízom, hogy saját tapasztalatai alapján újabb mintha-technikákat gondoljon el, és ugyanakkor találja ki, hogy az egyes mintha-technikák milyen más mintha-technikákat gyűrűztetnek tovább.

3. Az aszfalt és a fogsor

Egy híres turista szerint egy város nem lehet jobb lakóinál (H. Böhringer). Egy táj együttélésre szánt berendezései mindenképp önmagukon viselik megalkotóik valamilyen lenyomatát.

Rácsodálkozásom táján éles szemű turista megfigyelte a városok, falvak aszfaltjának minőségét, és megállapította, hogy ezek a képződmények nem mindenhol egyenletesek, helyenként kisebb, nagyobb gödröcskék élnek. A gödrök önmagukban nem csúnyák, az autósok is nagyon szeretik, ugyanis óvatosan ki szokták kerülni, ha netán rájuk hajtanak, akkor gondterhelt mondatokat bocsájtanak ki önmagukból. Ám hiába vigyáznak a gödrökre, a gödrök szaporodnak és nagyobbodnak. A (gödrös) aszfaltút és a sofőrök között bonyolult viszonyrendszer alakul ki, minden autóvezetőnek van kedvenc és legkevésbé kedves gödre, az újonnan születő gödröcskéket pedig hamar leltárba veszik.

Az aszfalt egyenetlenségének egyes törvényszerűségeit is meg tudja állapítani a turista. Mindegyik civilizációs képződménynek van egy magja. Ezt az irányító, életet adó magot a köznyelv főtérnek nevezi. Persze létezhet több ilyen mag is, az irányítók nem mindig vannak fizikailag körülírható egyetlen részbe zárva. A főtéri irányítók nem szeretik a lyukadózott aszfaltot, ezért a hozzájuk közel eső útburkolatok egyenletesek. Turista ezt *mosoly-stratégiaként* értelmezte, és így került az alcímbe a fogsor fogalma (mert a fogsor jelenleg nem 1db. szó, hanem egy fogalom).

A mosoly-stratégia centralizált: a fogsor mosoly közbeni mások által látható részét épen kell tartani, azaz egyenletesre kell konzerválni. Ez a fényes épség megteremti azt az illúziót, hogy az egész fogsor ép és egyenletes. Nem hiába mondogatják, addig mosolyogj, ameddig a fogsorod ép. Az ember nem a zápfogaival vagy a bölcsességfogaival mosolyog. Azok a sötét belsőben, ritkán látható perifériákon működnek, ezért rendben tartásuk nem igényel állandó odafigyelést. Ha ezek a szájbéli hátsó rágóeszközök megrongálódnak, kisebb-nagyobb gödröcskék, lyukacsok töredezik meg eredeti állapotukat, nem olyan nagy baj, hiszen kevés kívülálló tudhatja, láthatja meg. E részeket a nyelv szokta ellenőrizni, karbantartásuk, kijavításuk akkor valószínű, ha fájdalmat vagy egyéb kellemetlenségeket okoznak. Ilyenkor, hogy szaknyelvet használjunk, be szokták tömni őket. Városok esetében is, a főtértől távol eső gödröcskéket csak akkor szokták (hogy megint szakszót használjunk) betömni, ha fájdalmas kellemetlenségek történnek: például közlekedési baleset, vagy ha a főtér főnökeinek főnöke – egy kívülálló – más vidékről érkezvén kénytelen e periférikus aszfalton áthaladni.

Vizsgálódásom anyaföldjén aszfalt és fogsor egymásra rímel. A turista számára ez a táj is csak egy belső összefüggésektől dagadó vers.

Rácsodálkozásom tája, tudom, része egyéb nagyobb tájaknak, ahonnan az is következik, hogy a turista-szem észrevételezései nem föltétlenül csak székelyföldi jelenségekre orientálódtak.

(1997 júniusában)